

DEMOCRATIE

5 oktober 1973

Goedenavond, vrienden.

Aan het begin van de bijeenkomst moet ik er natuurlijk op wijzen dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn, zodat u zelf na moet denken. Voor deze bijzondere gelegenheid kan ik daaraan nog toevoegen dat u ook het onderwerp zelf dient te stellen.

Reactie: Ik kreeg het volgende onderwerp op: Democratie. Iedereen heeft de mond vol daarvan, te pas en te onpas. Hoe denkt u over de huidige democratie, is die goed of fout, hoe moest die anders zijn?

Antwoord: Is er dan op het ogenblik ergens democratie? Maar indien u hierover iets wilt horen?

DEMOCRATIE

De stam van democratie ontstaat uit demos, volk. Democratie betekent dus in wezen een bestuur door het volk. Dat is denkbaar voor een kleine gemeenschap. In een kleine gemeenschap kunnen alle leden hun stem steeds weer uitbrengen, zonder dat hierdoor de besluitkracht van het geheel te zeer wordt belemmerd. Hoe groter de gemeenschap wordt, die zich democratisch noemt, hoe groter het aantal beslissingen dat op korte termijn genomen kan worden en waarbij dus niet meer allen betrokken kunnen worden. Dit impliceert dat in de huidige wereld democratie - buiten de mogelijkheid in de een of andere kleine stam verborgen in de meest onderontwikkelde gebieden - niet meer mogelijk is, er dus geen democratie is. Waarom probeert men dan toch voortdurend met dit woord te schermen? Omdat het volk de illusie moet hebben, dat het uitmaakt wat er gebeurt. De praktijk is echter geheel anders. Neem hier Nederland als voorbeeld - ik zou elk ander land evengoed als voorbeeld kunnen nemen, maar ik stel, dat u uw eigen land het beste kent.

Denkt u dat het merendeel van het Nederlandse volk het er bv. mee eens is, dat rond 50% van zijn inkomen wordt opgesoupeerd door allerhande diensten van de staat, waaronder velen waarop men minder prijs stelt, of die men elders toch wel goedkoper had kunnen krijgen? Ik meen van niet.

Democratie betekent vrijheid. In een democratie maak je tezamen uit, wat wel en wat niet moet. In Nederland wordt voor eenieder door enkelen uitgemaakt, wat wel en niet behoort en als je het er niet mee eens bent, kun je nog op je kop krijgen ook. Men zegt vaak: een parlement, zoals in ons land, is door het volk gekozen en dus een democratisch parlement. Ik zou deze stelling willen onderschrijven, wanneer elke partij inderdaad en volledig zich zou houden in haar optreden aan het programma, waarmee zij de kiezers lokt. Maar om eerlijk te zijn: Indien er ergens een instelling zou bestaan die op kan treden tegen onverantwoorde reclame, zou deze onmiddellijk alle partijprogramma's moeten afkeuren en door de partijen terug doen nemen. Men zegt wel, wat men wil, maar zegt nimmer, wat men wezenlijk kan en zal gaan doen. Hier is in feite sprake van misleiding.

Maar nemen wij een ander voorbeeld, dat wat verder van huis ligt. Op het ogenblik is in de USA rond 60% van de mensen onzeker geworden t.a.v. de huidige president en degenen die deze rond zich gegroepeerd heeft. D.w.z. dat zij dus eigenlijk zouden moeten verdwijnen uit deze functies. Maar dat kan niet. De zaak is reeds omgezet in een macht, een soort afzonderlijk leven, dat een president gaat leiden, zodra hij gekozen is. Vanaf dit ogenblik is hij in de praktijk een soort welwillende dictator, die door het gebruik van zijn vetorecht en andere rechten zo ongeveer alles wat het volk zou willen doen of laten, naar eigen believen kan dirigeren.

Nu spreken wij natuurlijk dan verder maar niet over de minder legale machtsmiddelen, die vele presidenten ook nog gaarne gebruikten.

Verder blijkt, dat degenen die de meeste kans gehad zouden hebben een sterke en juiste oppositie te voeren en daarmee een ander en beter programma vanuit het volk tegenover de huidige toestand te stellen, daartoe niet in staat zijn. Deze mensen blijken n.l. in een onderlinge politieke machtsstrijd gewikkeld te zijn, waarvan het volk weinig weet heeft en waarop het geen invloed kan uitoefenen. Het gaat ook hier de heren kennelijk niet om het welzijn van het gehele volk, maar eerder om de macht die bepaalde politieke groepen zouden willen uitoefenen. Ontleden wij dergelijke politieke machtsgroepen, zo blijkt in vele gevallen dat daarachter een andere, kapitaalkrachtige dan wel veel leden tellende groep staat, die vanuit de maatschappij en buiten het weten van het gehele volk zo eigen voordelen wil nastreven.

Ik dacht dat je dergelijke punten niet over het hoofd mag zien wanneer je wilt spreken over de huidige democratie. Dergelijke dingen treffen wij overal aan, zo goed in de USA als in Nederland. Indien wij over ware democratie willen spreken dienen wij in de eerste plaats te stellen, dat bij een grotere gemeenschap er een persoon of instantie met volmacht dient te zijn, waardoor op korte termijn beslissingen kunnen worden getroffen. Deze personen of instellingen dienen echter tegenover het volk voor hun beslissingen zowel als de gevolgen daarvan geheel verantwoordelijk te zijn. Dit delegeren van macht is onvermijdelijk, ook wanneer het in wezen strijdig is met een werkelijk democratisch principe.

Daarnaast dienen wij te stellen: de vrijheid van de burger dient gewaarborgd te worden, niet slechts door hem te beschermen tegen bepaalde ontwikkelingen of gebeurtenissen in de maatschappij, maar ook door hem slechts te onderwerpen aan een minimum van algemeen geldende regels. Wanneer ik n.l. de burger steeds meer regels opleg door te stellen dat dezen legaal zijn en dus ten koste van alles dienen te worden ingehouden, dan maak ik het deze mens onmogelijk te leven en te denken, zoals hij dit zelf wil.

Er zijn in wezen volledig dogmatische dictatoriale groepen die beweren dat hun samenleving democratisch is. Want, zo stellen zij, het volk mag kiezen en heeft dus overal stem in. Wat zelfs waar is. Maar wee degene die zijn stem verkeerd gebruikt volgens de heersende kaste: die heeft voortaan geen stem meer en mogelijk geen leven meer ook. Dat is de moeilijkheid.

Wij kunnen de zaak mogelijk vereenvoudigen door het volgende te stellen: Democratie of datgene wat zich zo noemt, valt in deze dagen in wezen uiteen in twee groeperingen. De eerste is een technocratisch bureaucratisch gouvernement, waarbij de wezenlijke invloed van het volk praktisch nihil is, daar alles door z.g. deskundigen wordt bedisseld, terwijl eventuele gekozen vertegenwoordigers van het volk ten hoogste voor 1 ten 100 op de uiteindelijke resultaten invloed uit kunnen oefenen.

In het tweede geval kennen wij een fascistische vorm, waarin een leidersprincipe een rol speelt. Er is een persoon of beginsel in het spel, waaraan alles onderdanig wordt gemaakt. In deze gevallen kan het volk alleen invloed hebben en/of stemmen binnen reeds tevoren vastgestelde normen. Het kan wel vrij denken, spreken enz., maar zal zich ook hierbij aan tevoren gestelde normen moeten conformeren, terwijl elk daarbuiten treden in woord of kenbare gedachte wordt bestraft. Men heeft zich dan verder geheel in te zetten voor de waarheid van deze uiterst eenzijdige leerstellingen en gezagsverhoudingen en zich zonder meer daaraan te onderwerpen. Er zijn führers, onaantastbare leiders, die boven het volk tronen als een soort onfeilbare godheden of pausen, dicterende wat volgens hen voor het volk nuttig en goed is. Ook dit noemt zich een democratie. Maar is het dat wel?

Wanneer wij spreken over een democratie in de Sovjetstaten, zo stel ik, dat dit onjuist is. In deze landen is vrije meningsuiting verboden. Op het ogenblik dat iemand kritiek heeft op het bestaande systeem op een wijze die voor dit systeem niet aanvaardbaar is, geldt je automatisch en zonder verder rekening te houden met het al of niet juist zijn van die kritiek, als een gevaar

voor het systeem en word je uitgeschakeld. Of je daartoe dan in een kamp of een gekkenhuis wordt ondergebracht is dan verder volgens mij van minder belang.

Zien wij naar China, dan hebben wij te maken met iets wat zich eveneens een volksdemocratie noemt. Inderdaad is hier de zeggings- en besluitkracht van kleine groepen zeer groot. Wanneer wij bv. een boerenbedrijf zien, dan maakt men daar zelf uit wat men zal gaan verbouwen, hoe de arbeid zal worden ingedeeld etc. Een fabrieksarbeider zal tot op grote hoogte mee kunnen beslissen en zo de leiding beïnvloeden. Iedereen heeft recht binnen het bedrijf op allen, ook de hoogsten, kritiek uit te oefenen. Tot zover is dit een democratische opzet. Maar verder ook niet. Want het geheel is gebonden aan een soort geloof, aan een systeem, dat alles dient te overheersen. Men gelooft in de wijsheid van Mao, die zeker een wijs en moedig man was, maar waarvan men toch niet dient te veronderstellen dat hij onfeilbaar is. Daarnaast dient men zich te onderwerpen aan de partij, die uitmaakt wat er zal gaan gebeuren. Het volk kan dus wel eigen maatregelen nemen, eigen beslissingen waarmaken en eigen relaties zelfs binnen een kleinere gemeenschap zelf bepalen, inclusief bepaalde vormen van rechtsspraak, maar het kan zich niet onttrekken aan 'n van boven opgelegde lijn. Daarnaast geldt, dat de voorlichting eenzijdig is en dat ook een zeer eenzijdig denken bij alle mensen met alle middelen, waaronder ook meer gewelddadige, wordt bevorderd. Publiciteitsmedia worden gebruikt voor een continue hersenspoeling, waarvan de inhoud door een kleine groep wordt bepaald. Daarom stel ik in dit geval: In dit systeem is veel van een democratie te vinden, maar toch niet voldoende. Er is geen sprake van een werkelijke democratie.

Andere landen dan? In de USA wordt een groot deel van de beslissingen genomen door het gekozen federale gouvernement, beïnvloed door lobbyisten, mensen die niet door het volk gekozen zijn, maar vanuit bepaalde pressiegroepen proberen de houding van gekozenen t.a.v. bepaalde wetsvoorstellen te beïnvloeden, wetten te doen afwijzen, of zelfs bepaalde wetten te doen voorstellen. Vele lobbyisten blijken zeer kapitaalkrachtige groepen te vertegenwoordigen, zowel vakbonden als grote bedrijven. Deze groepen kunnen vaak voor degenen, die hun wensen volgen, grote beloningen bieden en hebben zo in feite vaak meer invloed op het geheel van de politieke en economische ontwikkelingen binnen de USA dan de kiezers, de burgers. De stemmen van de kiezers kunnen in deze toestand geen verandering brengen. Iedereen is officieel wel vrij zijn mening te zeggen. Maar doet hij het te luid, dan maakt hij wel de een of andere fout, waarvoor men hem toch aan kan pakken of kunnen niet officieel opererende groepjes hem wel het zwijgen opleggen. Dit zal alleen niet gelukken wanneer de persoon in kwestie zelf voldoende rijke en belangrijke groepen achter zich heeft staan.

Moet je dit dan democratie noemen. Zelfs landen als Portugal, Spanje en zelfs bv. Chili in deze dagen beweren dat zij democratisch leven en handelen. De mensen schijnen te denken dat zij, door de naam te gebruiken, ook de eigenschap bezitten. Men schijnt uit te gaan van het standpunt, dat - indien men maar lang genoeg roept - dat iets goed of in orde is, dit ook waar zal worden, een soort sociopolitiek Coué-systeem, een "keep-smiling-gedachte", waarbij men stelt: Wanneer je maar blijft lachen, komt er geen crisis. Het enige werkelijke resultaat daarvan is echter, dat je op de duur kramp in je kaken krijgt...

Ik stel: Er is op het ogenblik geen werkelijke democratie op de wereld. Elke aanduiding van een systeem met dit woord is, uitgaande van de feitelijke betekenis daarvan, onjuist en misleidend. In vele gevallen wordt de term democratisch zelfs bewust als misleidend element gehanteerd. Daarom heeft het volgens mij geen zin, in verband met dit woord, te spreken over het al of niet juist zijn van de nu bestaande systemen, laat staan ons af te vragen hoe daar binnen een democratie te verwezenlijken zou zijn: Democratie is in de wereld van heden onmogelijk.

Democratie kan eerst dan bereikt worden, wanneer de bindingen in grotere groepen losser worden, wanneer maar weinig algemene wetten bestaan en de werkelijke macht weer geheel in handen komt van het volk zelf. Hoe bang men daarvoor is, blijkt wel uit het feit dat zelfs in de paar landen, waar wapenverkoop aan particulieren nog vrij was, men deze vrijheid heeft beperkt, een meldingsplicht voor bezitters van wapens invoerde enz. enz. Dit, omdat het recht wapens

te dragen, in de ogen van velen, gelijkkomt aan het bezitten van een zekere macht, waardoor onderdrukking met geweld en afdwingen van gedragsnormen moeilijker zal worden. Om tot democratie te komen, zal in de eerste plaats een wijze van samenwerken voor de mensen mogelijk moeten zijn, waarbij eenieder aan zijn trekken kan komen en zichzelf kan zijn. Een samenleving die op geen enkel gebied naar eenvormigheid streeft dus.

Duidelijk: men dient te beseffen dat je niet het recht hebt aan de één tegen zijn wil lasten op te leggen, omdat de ander voorzieningen wenst, waarvan hij kan profiteren. Dergelijke zaken - denk aan ziekteverzekeringen e.d. - zouden alleen op basis van vrijwilligheid mogen bestaan. Daarnaast zou men uit moeten gaan van het standpunt, dat een minimum van officiële macht voldoende is, terwijl een zo doorzichtig en eenvoudig mogelijke structuur voor deze macht noodzakelijk is, zodat alle mensen kunnen beslissen, of zij bepaalde machten en regels al dan niet verder wensen te handhaven.

U zult zeggen dat de mensen dan veel meer fouten zullen maken en er veel meer slachtoffers zullen vallen. Ik weet niet of dit op de lange duur wel waar zal zijn. Indien ik naga in hoeveel gevallen bv. in uw land de gewone man opkomt voor plaatselijke belangen, het behouden van natuurgebieden e.d., terwijl het gouvernement eerder betonwoestijnen wil aanleggen en stadsbesturen tegen de wil van eenieder van het gewone volk, mooie of gezellige wijken afbreken, zo lijkt mij dit overheersen van prestigeoverwegingen boven de wil van het volk ook niet bepaald gezond. Volgens mij kan men ook belangrijke beslissingen wel overlaten aan de gewone man, degene die er werkelijk direct bij betrokken is. Er is dus een bestuur nodig dat een minimum aan gezag beoogt, dat alleen in noodzakelijke gevallen bv. naar buiten toe, onmiddellijk handelend op zal kunnen treden en daartoe een vanuit het volk expliciete volmachten heeft gekregen.

Verder is voor een democratie noodzakelijk dat alle groepen een plaatselijk bestuur hebben, waarbij echter elke beslissing door de groepen, die daardoor worden getroffen, zelf kan worden besproken en waarbij hun eigen stem beslissend zal zijn voor de uiteindelijke beslissing, ook wanneer die mogelijk ingaat tegen de inzichten en belangen van mensen die op langere termijn willen plannen. Mensen die op langere termijn plannen, maken overigens gemiddeld de grootste fouten. Kijk maar eens naar de mensen die meenden in een bepaald tempo huizen te moeten bouwen van een zeer bepaald type, de stapelbouwers. Dezen hebben eigenlijk reeds nu de getto's van morgen geschapen, zonder daarbij ooit werkelijk aan de wensen, eisen en belangen van de mensen van heden tegemoet te komen. Wat zij maakten waren wijken die reeds na korte tijd voornamelijk zullen dienen om menselijk afval in weg te stoppen. Laat ons ook in dit opzicht enige werkelijkheidszin tonen en stellen dat kleinere groepen wel degelijk het recht, de mogelijkheid en de bekwaamheid zullen hebben om te beslissen over eigen ontwikkelingen.

Zo weinig mogelijk recht op de gemeenschap zal men echter aan eenling en kleine groep toe mogen kennen. Alle medewerking van anderen dient op basis van vrijwilligheid plaats te vinden. Wanneer men een algemene ziektekostenverzekering of zoiets wenst, is daartegen geen bezwaar, zolang eenieder die daarin geen deel wenst te nemen, zich daaruit terug kan trekken en mits de gemeenschap een bereidheid heeft eenieder die zich van een dergelijke gemeenschappelijke zekerheid terugtrekt, dan ook zelf met de mogelijke gevolgen van zijn houding zelf te laten worstelen. Dan ontstaat een gezonde samenleving.

Uw maatschappij van het ogenblik is aan de ene kant keihard. Zij vermoordt het persoonlijk initiatief, waar daarvoor maar kans bestaat. De maatschappij probeert de mens tot een normbesef te brengen dat voor deze maatschappelijke vorm aanvaardbaar is en alle andere, mogelijk betere menselijke ontwikkelingen af te remmen of terzijde te schuiven. Gelijktijdig gaat diezelfde maatschappij echter uit van het standpunt, dat je met eenieder en alles medelijden moet hebben, dat je ervoor moet zorgen, dat niemand werkelijk in moeilijkheden zal komen. De praktijk wijst echter uit, dat er een bepaald percentage mensen bestaat die zich voortdurend zelf in moeilijkheden brengen, juist omdat zij toch steeds weer gesauveerd worden door de gemeenschap, herhalen zij dezelfde domheid of zelfs misdaad steeds weer.

Zou het niet beter zijn hen eens rustig te confronteren met het niet verzachte gevolg, van hetgeen zij hebben gedaan?

Ik kan begrijpen dat men voor bepaalde afwijkingen van het normbesef een psychiatrische begeleiding wenst en deze mensen hun daden niet toe wil rekenen. Wanneer je dergelijke mensen vertrouwen wilt geven, moet je het volledig doen. Je kunt hen niet aan de ene kant op willen voeden tot een nieuwe contactbereidheid t.a.v. de gemeenschap en hen aan de andere kant op gaan sluiten, omdat zij dingen doen, waarvoor die gemeenschap bang is. Bovendien zou men dan alle gevolgen van deze vrijheid moeten beschouwen als verantwoordelijkheid van het gezag, dat deze benadering van deze gevallen wenst.

Je moet kiezen. Zeg je: wij willen eenieder eerst eens confronteren met de consequenties van zijn eigen fouten, dan moeten wij dezen eerst onderling vastleggen. Dat betekent onrecht, inderdaad. Dat betekent, dat een groot deel van de huidige jurisprudentie niet meer aan bod komt. Het betekent dat er fouten zullen worden gemaakt bij rechtspleging. Maar daarnaast betekent het dat de wetten weer zullen worden gerespecteerd, het betekent dat een gemeenschap juist daardoor weer een groter onderling vertrouwen zal kennen, daar er minder mensen zullen zijn die in feite op die gemeenschap zullen parasiteren. Het betekent verder dat eenieder die in die gemeenschap presteert, ook zo zal moeten presteren, dat dit voor anderen aanvaardbaar is. Ook dit lijkt mij een goed ding.

Ik heb niets tegen een kunstenaar die de meest abstracte elektronische muziek wil maken die je je maar denken kunt, ook wanneer algemeen bekend is, dat maar heel weinig mensen daarin geïnteresseerd zijn. Wel vind ik dat de beloning die hij voor zijn prestatie krijgt, dan dient betaald te worden door degenen die hij daarmee inderdaad dient. Mogelijk klinkt velen van u dit minder aanvaardbaar in de oren, maar zo zou het moeten zijn, wanneer van een werkelijke democratie sprake moet zijn. Democratie betekent dan, dat een schilder zoveel mag schilderen, als hij wil en waar hij dit wil, maar dat hij niet moet verwachten dat een ander dan de rekening voor zijn levensonderhoud en verf zal betalen, wanneer die ander in zijn werken niets ziet. Dit valt dan ten deel aan degenen die zijn kunst waarderen of menen dat die kunst gestimuleerd moet worden.

Het betekent dus ook, mijne vrienden dat niet langer de lichte muze ongesubsidieerd door het leven dient te gaan terwijl het grote toneel of de grote kunst gesteund dient te worden met vaste en hoge beloningen voor eenieder, die aan "cultuur" wil doen, zelfs al is de belangstelling voor de prestaties miniem en zijn zelfs de belangstellenden niet bereid voor het bijwonen van concerten en voorstellingen een prijs te betalen, die ook maar enigszins de kosten van de uitvoering zal dekken. Of dit iets met democratie te maken heeft? Zeker. Dat heeft met werkelijke democratie te maken, want daarin regeert de wil van het volk superieur. Er zijn andere systemen denkbaar die hun eigen voordelen en nadelen kennen. Men kan uitgaan van een solidariteit, een opgelegde solidariteit. In dergelijke gevallen is de wil van de kunstenaar om kunst te scheppen mogelijk belangrijker dan de waardering en belangstelling die het volk voor zijn werken heeft. Dat zal de gemeenschap of de leiding daarvan dan maar uit moeten maken. Overigens blijkt in de meeste systemen de kunstenaar zich te moeten conformeren in vorm en uitdrukking aan hetgeen de gemeenschap wenselijk acht.

Nogmaals: er zijn vele andere systemen van samenleven denkbaar. Wij kunnen bv. uitgaan van een samenleving, waarin eenieder een optimale zekerheid krijgt in zijn leven. Maar dan dient men daarbij te aanvaarden dat men in dergelijke gevallen over zijn eigen leven denken en werken praktisch niets meer te zeggen heeft. Wie zoeken wil naar ware democratie echter, zal moeten zoeken naar een maximum van eigen aansprakelijkheid voor de mens, naar een maximum van beslissingskracht voor alle betrokkenen t.a.v. datgene wat met hen, voor hen, of op hun terrein gebeurt, terwijl er een minimum aan mogelijkheid dient te bestaan voor eenling of groep, om zonder meer uit de middelen van de gemeenschap te putten, terwijl een maximum aan mogelijkheid dient te bestaan om datgene waar te maken, wat men voor zich of anderen belangrijk acht.

In een ware democratie kan ik mij voorstellen dat elke burger met wapens om kan gaan en dezen bezit, terwijl hij, indien hij dit wenst of noodzakelijk acht, getraind kan worden om zijn eigen gebied en vrijheid te verdedigen. Ik geloof in dergelijke gevallen niet in een leger dat deze taak op zich zou moeten nemen, omdat een leger, los staande van de gemeenschap, niet democratisch kan zijn en steeds weer zal trachten zijn wezen en wetten aan de gemeenschap op te leggen en eisen aan die gemeenschap zal stellen, zonder daarbij de vraag te stellen, of de gemeenschap het met dergelijke eisen wel eens is. Dat telt niet en de wil van het leger zal desnoods met geweld van wapens worden afgedwongen, zoals steeds weer blijkt.

Een werkelijke democratie kan ook niet revolutionair zijn. Werkelijke democratie betekent dat men eenieder zijn eigen weg laat gaan, zolang daarmee geen directe schade aan anderen wordt toegevoegd. Het betekent bij wijze van spreken dat een melkboer het recht heeft zijn product voor een dubbeltje per liter te verkopen, ook wanneer anderen menen voor die prijs niet te kunnen produceren. Het betekent ook, dat niemand u beschermt wanneer u verkeerd of te duur iets koopt. Bescherming kan alleen onderling gevonden worden, bv. door groepen te vormen die elkaar waarschuwen en zich onthouden van verdere aankopen bij degenen die geen goed product leveren. Kortom: men kan door eigen handelen zich wel degelijk een grote bescherming verzekeren, maar men zal zelf moeten ageren en kan zich niet meer beroepen op een instantie die bepaalt, dat u zich iets waardeloos in de handen hebt laten duwen, maar dat de verkoper dit tegen volle prijs van u terug dient te nemen e.d.

Ik zou overigens veel voelen voor een werkelijke democratie, gezien vanuit mijn standpunt en wereld, ook wanneer ik besef dat een dergelijke democratie, vooral in de beginperiode, gevolgen met zich brengt, waardoor de mensen vaak en erg in moeilijkheden kunnen komen. Want in een democratie zal de mens weer leren zichzelf te verdedigen, te leven in een gemeenschap en op te komen voor de leden van die gemeenschap. Wanneer er dan bv. wordt ingebroken in een straat, zegt de groep niet meer: Wij bellen de politie wel op en de verzekering dekt de schade. Dan gaat men er zelf op af en probeert onderling de schade te vergoeden. Wanneer er iemand wordt neergeslagen op straat, loop je er dan niet meer met een boog om heen in de hoop dat jou niets gebeurt en de instanties de zaak opredderen. Dan grijp je zelf en onmiddellijk in, al is het alleen maar om, wanneer je zelf de hulp van anderen van node hebt, niet eveneens alleen te staan. De mens moet het dan zelf doen. Daarom lijkt democratie mij in verband met menselijke bewustwording een zeer begeerlijk iets.

Ik vraag mij af, of democratie voor de huidige mens ook maar denkbaar is. Want de huidige mens gaat uit van het standpunt dat alles voor hem gedaan moet worden. Aan de andere kant wil hij daar dan zo weinig mogelijk of niets tegenoverstellen. Die mens, met zijn eigen pogen vooral zekerheid te scheppen en zoveel mogelijk voor schijnbaar niets te verwerven, heeft uw topzware maatschappij tot stand gebracht. De regeringsstructuur die in wezen niet efficiënt is, of ook maar kan zijn, volgt daaruit, evenals een sociale structuur die niet slagvaardig genoeg is om onmiddellijk aan veranderingen in behoeften en inzichten te beantwoorden.

Ik geloof dat de mensen krijgen, wat zij verdienen. Dit geldt naar ik meen voor elk land. Waar je je onderwerpt, word je misbruikt, maar zul je ook bepaalde voordelen of beloningen kunnen genieten. Waar je je conformeert aan een gemeenschap zal die gemeenschap je eerder aanvaarden en meer voor je over hebben, dan wanneer je je niet conformeert. Alleen zou men moeten weten wat de prijs is van het systeem, dat je voorstaat. De prijs voor ware democratie is een volledig voor jezelf verantwoordelijk zijn. Dat betekent ook, dat men terug zou kunnen gaan naar iets als het oude schervengerecht, waarbij het volk een oordeel gaf, dat door het breken van kruiken definitief werd. Overigens gold hierbij dat degene die optrad als verdediger van een misdadiger, deelde in zijn straf. Iets wat naar ik meen de eerlijkheid van de juristenstand in deze dagen zeer ten goede zou komen.

In bepaalde landen als China, maar ook bv. in Athene, bestond de regel dat een geneesheer betaald werd, zolang zijn patiënt gezond was. Zodra de patiënt ziek werd, begon de geneesheer zijn patiënt te verzorgen en te betalen.

Ook dit zou vele medische misbruiken uit de weg kunnen ruimen. Ik wil niet zeggen dat het in uw land zo is, maar in vele landen verdient een arts meer naarmate hij meer mensen oppervlakkiger in minder tijd behandelt. Wat impliceert, dat de arts in wezen beloond wordt voor het besteden van zo weinig mogelijk tijd en moeite aan de zieke die hem roept. Ik dacht dat in een democratie men dit zou beseffen en het systeem zou veranderen.

Er is een dokter, je kunt die dokter nodig hebben, dus zul je zorgen dat de man kan leven en goed ook. Maar zodra je ziek wordt, neemt de dokter de verantwoordelijkheid over en geneest je, of komt voor alle kosten van de ziekte op tot en met die van een eventuele begrafenis toe. Of dit iets met democratie te maken heeft? Ja. Dat heeft inderdaad ook met democratie te maken, want een arts dient een dergelijke verplichting te aanvaarden, een gemeenschap dient haar besef van verantwoordelijkheden in een dergelijke overeenkomst uit te drukken, anders gaat de zaak eenvoudig niet door.

Democratie is de onderlinge relatie van de mensen, een samenwerken van mensen die zelf in een vrije onderlinge meningsvorming en daadstelling, overeenkomen bepaalde dingen te doen en andere dingen te laten; mensen die het als normaal ervaren dat zij binnen hun gemeenschap bepaalde mensen opnemen en anderen uitstoten. Want ook dat behoort erbij. Een werkelijke democratie is geen halfzachte gemeenschap. Een werkelijke democratie is ergens een harde, zeer harde maatschappij. Maar het is dan wel een maatschappij, waarin eenieder op zijn eigen wijze kan en mag leven, waarin eenieder groot kan worden en waarin eenieder op zijn eigen wijze kan bereiken, een maatschappij waarin eenieder aan zijn eigen goden mag geloven, indien hij dit wenst en waarin eenieder zich een eigen weg naar de eeuwigheid mag zoeken, zonder dat iets of iemand ooit zal trachten hem in een bepaalde richting van geloven te dwingen. Dan geldt de regel: Indien men tot een bepaalde groep wil behoren, onderwerpt men zich aan de door die groep gestelde regels. Zijn dezen niet aanvaardbaar, dan trek je eenvoudig verder. Voor de toekomst zou ik graag iets meer hiervan in de praktijk zien. Want de overorganisatie van uw maatschappij maakt het mogelijk dat de galaanval van een staatsman ontaardt in een wereldoorlog, of een doodvonnis voor een ander. En daar voel ik niet veel voor.

Uw sociale structuur maakt het mogelijk dat een kleine groep ijveraars voor een bepaald inzicht alle anderen belet zich op hun eigen wijze te ontplooien. Uw vorm van maatschappij maakt het mogelijk dat een aantal geschoolden met hun eigen, ongetwijfeld in het geleerde gefundeerde, inzichten de mogelijkheid bezitten elke andere benadering van een probleem of filosofie te verbieden. Daarom voel ik wel wat voor democratie. Ik wil daaraan dan wel het volgende verbinden: In een ware democratie zou volgens mij een bedrijf niet kunnen functioneren, zonder dat de arbeiders inspraak hebben in de productie en al wat in het bedrijf gebeurt, terwijl zij omgekeerd mede aansprakelijkheid dragen voor het al dan niet groter worden van de winst en de weerslag daarvan in hun loon terugvinden. Minder winst, minder loon, meer winst, meer loon.

Ik voel dus voor democratie. Maar ik vrees wel dat de meesten onder u, wanneer zij daarmee geconfronteerd zouden worden, snel terug zouden trachten naar de kapitalistisch-socialistische emotionalistische hutspot, die men in uw land op dit ogenblik - volgens mij geheel ten onrechte - democratie pleegt te noemen.

Hebt u commentaar?

Reactie: Dit lijkt mij een demagogisch betoog, vooral omdat ik niet zie waar de tolerantie-gedachte blijft.

Antwoord: In een democratie hebben wij te maken met het volk. Dit behoeft, om democratisch te bestaan, geen tolerantie te tonen. Wel wordt het door de beperktheid van eigen mogelijkheden vaak tot tolerantie gedwongen. Maar dan komt deze voort uit omstandigheden en behoeft dus niet zonder meer een algemeen geldend ideaal te zijn. Het volk zal zelf uitmaken in hoeverre en waarvoor tolerantie bestaat. Dat is eigen aan een werkelijke democratie. Indien je probeert een tolerantie van bovenuit op te leggen, zo is dit in de eerste plaats geen werkelijke tolerantie

en in de tweede plaats betekent het eenvoudig dat hierdoor in het besef van de mensen tegenstellingen worden geschapen, die niet noodzakelijkerwijze zo behoeven te bestaan.

Reactie: Dat kan ik niet volgen. Er kan een communestructuur ontstaan, zonder dat dit van bovenaf wordt opgelegd.....

Antwoord: Indien een commune zonder druk en uit vrije wil ontstaat, is dit een democratisch recht, mits men dit niet doet op kosten van anderen of met gebruik van hun mogelijkheden en middelen zonder hun toestemming.

Wanneer een gezin in zich bepaalde zaken wil tolereren, is dit eveneens wezen van een democratie. Maar het impliceert wel, dat men een dergelijke tolerantie bij anderen niet zonder meer mag veronderstellen en slechts zal kunnen leven in een gemeenschap waarin die tolerantie bestaat. Vergeet niet dat democratie niets te maken heeft met idealen. Zij gaat uit van samenleving. Elke samenleving is gebaseerd op een compromis, waardoor een grotere of kleinere groep ontstaat die door onderling beraad en samenwerking tot een voor allen aanvaardbare wijze van leven en bestaan komt.

Vraag: Kan naastenliefde in een democratie dan geen grote rol spelen?

Antwoord: Dit is mogelijk, maar niet inherent aan het wezen van de democratie. Idealen e.d. zijn zeker niet onmogelijk binnen het kader van een democratische samenleving. Ik probeer u echter duidelijk te maken dat deze idealen, naastenliefde e.d. dan voortkomen uit het eigen besef, willen en streven van de mensen zelf. Idealen kunnen deel zijn van het streven van een groep, maar alleen het feit dat zij anderen nooit opgedrongen of opgelegd mogen worden, heeft iets te maken met het wezen van de democratie. En daarover spreken wij.

Wanneer u zich gelijktijdig bezig wilt houden met bepaalde idealen en de democratie, is het gevaar groot dat u probeert appels bij peren op te tellen, zonder te willen beseffen dat beide vruchten verschillen. Dergelijke optellingen kunnen ten hoogste ontaarden in een soort moes, dat nergens bruikbaar voor is. Dat heeft trouwens de maatschappij u steeds weer bewezen.

Wanneer wij spreken over democratie, dan moeten wij spreken over een structuur die democratisch denkbaar is en alle waarden die behoren tot het begrip democratie. Wilt u spreken over naastenliefde, zo is het mij goed, mits u beseft dat hier sprake is van een idealistische levensbenadering die in en vanuit de mens kan bestaan, die binnen elke structuur uitgedragen en beleefd kan worden, maar die binnen een democratische structuur alleen vanuit deze mensen zelf tot uiting kan komen en nimmer een algemeen geldende maatstaf kan zijn.

Vraag: Democratie is toch ook een soort idealisme?

Antwoord: In zekere zin. Men heeft het ervan gemaakt op het ogenblik dat men de mensen, het volk, de mogelijkheid zichzelf werkelijk te besturen onmogelijk hebben gemaakt. Anders gezegd: democratie kan alleen een idealisme zijn in een niet democratische opzet. Dus in een geheel, waarin men de mensen steeds weer voorhoudt dat democratie niet berust op de wil en het zelf kunnen beslissen van het volk, maar alleen op het feit dat men alles gezamenlijk doet - waarbij anderen dan wel zeggen wat en hoe. Maar dat is volgens mij geen werkelijke democratie meer, zoals ik uitvoerig heb betoogd.

Ik meen dat democratie juist geen ideaal is, maar een vorm van realisme, waarbij men alle verschillen en mogelijkheden aanvaardt, zonder zich daaraan te binden. Volgens mijn definitie is democratie het realisme in een maatschappij, waarin erkend wordt dat een mens alleen gelukkig kan zijn in een leven dat hijzelf kan overzien en waarin hij mede van betekenis is. Iets wat, zoals ik reeds eerder betoogde, alleen binnen een kleinere groep te verwezenlijken is.

Vraag: Ieder kan dit toch in eigen kring doorvoeren?

Antwoord: Ongetwijfeld. Maar alleen, zover als de maatschappij dit toelaat, dan wel zover als men zelf bereid is er offers voor te brengen.

Overigens: ik heb toch wel een enkel bezwaar tegen democratie. De mensen menen steeds weer dat democratie een kwestie is van neuzen tellen, waarbij men er verder geen rekening mee houdt, of die neuzen aan volle dan wel lege hoofden zitten. Ik meen echter dat vooral in kleinere groepen dit bezwaar grotendeels weg zal kunnen vallen. Groot wordt mijn bezwaar eerst wanneer wij te maken krijgen met een grotere maatschappelijke structuur die zeer vele mensen omvat en zich democratisch noemt. Ga eens na hoezeer holle leuzen steeds weer de meeste aanhang vinden binnen uw eigen z.g. democratisch bestel, hoe onmogelijke denkwijzen, waarbij elke realiteit eenvoudig uit het oog wordt verloren, opgeld doen, u zult mij toegeven dat dit een groot bezwaar kan zijn voor een ontplooiing van de mens zelf. Ik ben van mening dat juist in een kleinere groep een dergelijk afwijken van de werkelijkheid minder voor zal komen, terwijl men elkaar voldoende zal kennen, om zich niet door een neuzentellerij zonder meer te laten misleiden.

Vraag: Heeft Karl Marx het ook beoogd, zoals u het hebt voorgedragen?

Antwoord: Neen. Marx beoogde een economische structuur, waarbij de mens gehanteerd wordt als economische factor, dus werktuig is, maar in ruil daarvoor wel deel zou hebben op basis van gelijkwaardigheid aan het economische resultaat. Als u echter nagaat voor wie bv. de Zis-fabrieken op het ogenblik in wezen produceren, zo zult u met mij eens zijn dat in de meeste marxistische landen dit laatste nog niet het geval is.

Vraag: Hoe ziet u dan de democratische samenwerking tussen de kleinere groeperingen?

Antwoord: Soms zal dit een kwestie zijn van een elkaar bestrijden, vechten zelfs, soms zal er een samenwerking tot stand komen, omdat men gemeenschappelijke belangen heeft. In de meeste gevallen zal men elkaar met rust laten, tenzij dringende noodzaken aanwezig zijn. Samenwerking is alleen denkbaar, zolang een gedeeld belang bestaat dat voor de leden van beide groepen belangrijk genoeg is. Vergeef mij, dat ik hierbij niet spreek over een samengaan, dat tot stand komt door gedeelde hoge idealen. De doorsnee massa heeft deze n.l. niet werkelijk.

Reactie: Dat is dan jammer.

Antwoord: Niet zo heel erg. Een groot deel van het idealisme dat er op het ogenblik bestaat is een opgezweept irrealisme dat de mensen wordt bijgebracht, maar dat nog niet betekent dat elk van hen zich persoonlijk ook voor het beleden ideaal op zou willen offeren.

Vraag: Maar wij worden in een gemeenschap toch gedragen door een gezamenlijk droombeeld?

Antwoord: Ik ben het met u eens. Maar dergelijke droombeelden bepalen in wezen alleen in een gemeenschap het daar heersende normbesef. Wat erop neer komt, dat wij ofwel een droom zien die resulteert in een zo strak normbesef, dat niemand meer de vrijheid vindt zichzelf te zijn, dan wel een zo labiel normbesef dat er eigenlijk geen werkelijke normen meer zijn, doch de droom alleen voert tot het hanteren van uiterlijke termen, waarmee men nu eens het een, dan weer het ander aanduidt en in wezen mede dekt.

Vraag: Moet je dan naar een vechtstaat gaan om aan je trekken te komen?

Antwoord: Niet noodzakelijk een vechtstaat of een rechtsstaat. Vechten doe je alleen wanneer het onvermijdelijk is, rechten heb je in wezen alleen in zoverre, wanneer je die zelf verdient. Zo is het in een democratie. Maar in feite gaat het zo overal waar mensen leven, zij het dan dat men u soms rechten toekent en het u gelijktijdig onmogelijk maakt daarvan een werkelijk gebruik te maken. Laat mij opmerken, dat wij overigens hier niet in de eerste plaats gesproken hebben over het al dan niet begeerlijk zijn van democratie in alle opzichten. Wel meen ik dat uit de inleiding naar voren is gekomen, dat democratie in haar volle betekenis de bewustwording van de mens, menselijk zowel als materieel, ten goede komt en veel meer persoonlijke ervaringsmogelijkheden biedt, dan uw huidige maatschappij. Daarom acht ik, sprekende vanuit een geestelijk standpunt, die democratie met al haar minder mooie kanten erbij, preferabel. Vooral omdat in de democratie het ideaal wel degelijk kan bestaan en wel degelijk tot uiting kan komen, terwijl een ideaal toch nooit een factor in een samenleving kan worden, waardoor allen tegen wil en dank in een bepaalde richting gedreven worden.

In een democratie gaat het niet om de mooie woorden, waartegen niemand nee durft te zeggen, maar om de vraag hoeveel men zelf wil opofferen om iets voor zich waar te maken. Indien een dergelijk offer vrijelijk wordt gebracht, is het zelf voor het ik van een veel grotere betekenis, dan in feite afgeperste offers, terwijl het bereikte voor de mens veel waardevoller is en daarnaast vele zaken tot stand kunnen komen, zonder dat zij worden geremd of onmogelijk worden gemaakt door de weerstanden die in een grotere gemeenschap onvermijdelijk optreden.

In een democratie kun je gewoon jezelf zijn, wanneer je daarvoor zelfs de nodige offers wilt brengen. Er zijn andere systemen die in vele sociale opzichten preferabel zijn en de mens van heden begeerlijker lijken, omdat zij veel fraaiere leuzen hebben. Vergeef mij echter wanneer ik opmerk dat zelfs kreten als: doe meer voor de derde wereld, uiteindelijk alleen resultaat hebben omdat men enerzijds als een soort beschermingsgeld het welwillen van delen van de derde wereld tracht te kopen, terwijl met diezelfde gaven aan de andere kant wordt getracht eigen uitbuitingsmogelijkheden in stand te houden - ook al zullen velen juist dit niet willen beseffen, wanneer zij ijveren voor die derde wereld. Dit geldt vooral, wanneer een volk niet zelf als geheel die uitbuiting pleegt, maar alleen een zeer bepaald deel van dit volk hierin winsten en macht zoekt.

Trouwens: de mensen geloven in uw tijd vooral in organisatie. Sta mij toe op te merken dat bv. een organisatie tot verdediging van iets, wat werkelijk voor eenieder te moeite waard is, niet behoeft te bestaan. Dan immers zullen allen zelf wel de verdediging op zich nemen. Gaat het om het beschermen en verdedigen van een minderheid, dan is een dergelijke organisatie volgens mij geheel uit den boze, daar zij eerder een machtsmiddel tot onderdrukking van andersdenkenden dreigt te worden.

Vraag: Wat zou de consequentie zijn van dit alles?

Antwoord: Dat het leven voor de mens veel harder zou worden, maar dat hij gelijktijdig meer zijn afhankelijkheid in persoonlijke zin t.a.v. anderen zou beseffen en daarom veel meer dan nu het geval pleegt te zijn, ook rekening zou houden met zijn medemensen. Het betekent dat de mensen geen rechten meer zouden hebben dan die, welke zij zichzelf in open samenwerking met anderen verdienen, terwijl men geen plichten zou hebben buiten die, welke men uit eigen wil aanvaardt. Het betekent ten laatste dat de mens de gehele vrijheid zou hebben met anderen tezamen, zij het voor korte of zeer lange tijd, iets na te streven. De mens kan dan de plaats zoeken waar hij geestelijk, mentaal en qua vaardigheid past, zonder heen en weer geschoven te worden door anderen op het ruitjesvel van plannenmakers, dat sociale behoefte pleegt te heten. Men zou niet zo veel meer koketteren met bv. wetenschappelijke vorming en op prestatie letten. Op het ogenblik zijn er veel universiteiten die in wezen niet veel meer doen dan academisch gevormde werkelozen afleveren. Laat ons dat niet vergeten. En dat dan tegen een zeer hoge prijs....

Dergelijke dingen zijn in een werkelijke democratie niet mogelijk, omdat eenieder ervoor zal moeten betalen, wanneer iemand uit de groep academisch gevormd wordt. Men zegt onder elkaar: wij hebben een dokter of rechtsgeleerde wel nodig. Hij wil dit worden, wij betalen daarvoor, hij dient dan weer ons met zijn kennis. Waardoor een band bestaat en de vorming plaats vindt, omdat de persoon ervoor geschikt is en men deze persoon in deze functie ook nodig heeft. Ik zou veel meer van dergelijke dingen kunnen stellen, maar, zoals reeds gezegd: het past niet in uw huidige denkbeelden.

U hebt mij gevraagd wat democratie is. Ik dacht dat ik u dit nu wel duidelijk had gemaakt. En wat voor de toekomst m.i. begeerlijk is, heb ik eveneens duidelijk gesteld: de onafhankelijkheid van de mens, die zo weer zichzelf kan worden. Een periode, waarin grote plannen doorkruist kunnen worden door de ontwikkeling van de mens zelf en bewustwording mogelijk blijft, dit in plaats van een voortdurend pogen de mens aan bestaande plannen aan te passen, waarbij aan zijn wezen en behoeften maar heel weinig aandacht wordt besteed. De maatschappij wordt mogelijk minder ideaal in bepaalde opzichten, maar menselijker, terwijl uw maatschappij nu veelal onmenselijk is.

Vraag: Maar voor het zover is, gedraagt men zich onmenselijk?

Antwoord: Er zullen veel dingen gebeuren die onmenselijk zijn. Maar die komen ook nu voor en ontstaan uit uw afhankelijkheid, uw mechanistisch denkende bureaucratie, een maatschappij waarin steeds meer geneigd is om te redeneren: Ik kom iets tekort, waar is de instantie waarvan ik dit kan krijgen. Dit in plaats van een zich afvragen: hoe kan ik vinden, wat ik nodig heb.

Reactie: In een democratie zoals u die schetst, viert de criminaliteit hoogtij....

Antwoord: Wanneer groepen zich met inzet van hun eigen krachten daartegen verzetten, is dit zeker niet meer dan nu, alleen mogelijk in vele gevallen met minder officieel geduld. Bovendien lijkt het mij voor een mens beter en minder tot misdaad prikkelend, wanneer hij leert in een gemeenschap met anderen te werken en te leven, zodat hij geen nummer is en meer niet. Besef verder dat eenieder, wanneer een ander wordt aangevallen, genoopt zal zijn in te grijpen, al is het alleen maar om, wanneer hijzelf slachtoffer van iets dergelijks zou worden, eveneens zal moeten vertrouwen op degenen die in zijn omgeving zijn en dan hem te hulp snellen. Dat valt dus wel mee. De hulp die men geeft zal in bepaalde gevallen zeker minder doeltreffend zijn dan nu gegeven zal worden. Aan de andere kant is deze hulp dan in het gemeenschapsgevoel van de mensen zelf ingebouwd en dus betrouwbaarder dan nu in vele gevallen, ondanks alle mooie instellingen het geval is.

Ten laatste nog dit: U verwacht steeds weer maatschappij met het innerlijk van de mens. Maar het innerlijk van de mens heeft met je menszijn te maken, de maatschappij alleen met de uiterlijke vorm, gebaseerd op stoffelijke samenwerking, fouten en geslaagde pogingen tot prestatie. De maatschappij is een zuiver materialistisch geheel en wie in de maatschappij streeft naar het doen wegvallen van de materiële samenhangen, richt haar in wezen ten gronde, omdat het ideaal nimmer aan de feiten kan beantwoorden. Ik meen dat de mens die allereerst aan de feiten van het leven beantwoorden moet, ook daarin zijn ideaal kan vinden, dat hij dan voor zich, mogelijk tezamen met anderen, waar zal kunnen maken, maar dan alleen door zelf daarvoor alle aansprakelijkheid te dragen, zelf daarvoor te werken en niet door te eisen dat anderen er iets aan gaan doen. Hierin ligt ons verschil van mening. Op het ogenblik dat je idealen gaat stellen boven de feiten van een maatschappij zonder bereid te zijn alles te offeren, verlies je de werkelijkheid uit het oog.

Ik ben van mening dat juist een z.g. harde wereld die van feiten en de eigen mogelijkheden van de mens uitgaat, een maximale bewustwordingsmogelijkheid kan brengen. Vergeef mij dat ik in deze uiteenzetting hier en daar op uw hart heb getrapt. Ik ben mij daarvan bewust. Ik achtte mij echter verplicht buiten elke twijfel duidelijk te maken, wat een term als democratie in de praktijk betekenen kan en hoe men de consequenties die eraan kleven kan bezien.

En voor degenen die menen dat het toch wel wat te hard aan komt, heb ik nog een oud gezegde: Zachte heelmeeesters maken stinkende wonden.

Goedenavond.

HEEFT BIDDEN ZIN?

Goedenavond, vrienden. Ik heb gehoord, dat u zich in het eerste gedeelte geamuseerd hebt met de conflagratie van het politieke meningsverschil. Ik hoop, dat u in dit tweede deel van de avond voor een politiek onwetende zoals ik een wat ander onderwerp ter beschikking hebt.

Reactie: heeft bidden zin?

Antwoord: Of bidden zin heeft? Dat is een moeilijk te beantwoorden vraag. Sommige mensen hebben zin in bidden.... Dan is bidden volgens mij voor hen zinrijk. Andere mensen zijn niet in staat gewoon na te denken. Zij halen God erbij, in het dagelijks verkeer vaak wat oneerbiedig, met een v.d. erachter. Neen, geen VVD....

Wanneer deze mensen met hun moeilijkheden geconfronteerd worden, halen zij God er ook bij. Dan wordt deze god eigenlijk iemand tegen wie je praat, iemand, met wie je spreekt om zo jezelf eerst eens duidelijk te maken, wat je wilt en welke eisen je aan het leven stelt, welke oplossingen je zoekt. Als een zelfanalyse, een mogelijkheid ook om bepaalde gevoelens af te reageren, of gerichte gedachten te projecteren, heeft bidden dus volgens mij wel zin.

Nu moet ik hieraan toevoegen dat ik onder bidden niet alle gemurmel versta, dat veelal onder deze naam doorgaat in vooral de bijzonder vrome kringen. Wanneer ik goed terugdenk aan mijn jeugdjaren, dan besef ik dat ik daar de voorloper van de beat reeds aantrof, zij het in een wat religieus gewaad: Wie zich zo rond de tijd van slapen gaan door het dorp bewoog, kon bij de vele - in die dagen uit de aard der zaak meestal zeer omvangrijke - katholieke gezinnen ongeveer de volgende ritmische melodie horen: Onze vader mummelemumme le, amen. Wees gegroet, brr, brr, bom, amen enz. Dat duurde ongeveer een kwartier. Daarna veranderde het ritme en volgde iets, wat mij soms een soort volkslied toescheen: de litanie: romemebommele budvrons enz. Ik kan u daarvan natuurlijk maar een deel demonstreren. Want omdat de gezinnen niet allen tegelijk werkten, kreeg je een soort vijfkwarts maat te horen die later overging in een driezestiende ritme, zeer modern dus.

Dit z.g. bidden heb ik overigens altijd meer beschouwd als een mogelijkheid voor de kinderen hun zwijgzaamheid, door de ouders gedurende de avond vaak geëist, in religieuze zin af te reageren. Maar volgens mij was dit dan ook de enige zin, die dit z.g. bidden had. Aan de andere kant heb ik wel eens mensen meegemaakt die in moeilijkheden zaten en, zoals toen vaak gebruikelijk, tot de Vader spraken: Lieve God, als U mij nu helpt, dan beloof ik ... bv. dat ik de tuin van mijn zieke buurman voor hem om zal spitten.... Op zich een wat primitieve ruilhandel misschien, die niet geheel past in een werkelijke relatie tussen mens en God. Maar wanneer de zaak voor zo iemand dan in orde kwam en hij vergat niet wat hij beloofd had, zoals vaak voorkwam, dan was elke steek met de spade vaak een echt dankgebed, een soort tot zweet geworden halleluja. Dat was volgens mij dan een werkelijk bidden, waarbij elke steek met de spade een soort loflied op de oneindigheid werd.

Volgens mij is dit een vorm van bidden die het dichtst bij de werkelijkheid staat en ook het dichtste nadert tot God. Als je wilt bidden vraag je dan eerst eens af of de God, waarin je gelooft, volgens jou mogelijk bepaalde dingen van je verlangt en zeg dan: Kijk, God, zo zie ik het, dat schijnt Uw wil te zijn, dus dat doe ik dan maar. Mij lijkt dit uitermate zinrijk. Dan immers word je gebed tot een waarmaken van het hoogste, wat je in jezelf erkent. En wat is er beter om bewust te worden op de wereld en zelfs om contacten te krijgen met de oneindigheid dan juist deze wijze van bidden en werken.

Volgens mij is het veel belangrijker dat een mens op deze wijze voortdurend een hogere kracht in zich en zijn leven beseft als mede werkzaam, dan dat hij zich aan de mooiste formules houdt. Wat dat betreft was een van de dingen die het meest opvallend en toch ook nuttig waren in ons dorp: de kruisjes voor de maaltijd. In mijn tijd at men 's morgens veelal nog meelpap, ook wel aangesproken als lammetjespap, maar volgens de normen van uw tijd eerder zoiets als een primitief en sterk verdund stijfsel. De vliegen hadden over het algemeen veel lust daaraan. Dan was het vluchtig geslagen kruisje een perfect middel om deze bezige insecten in hun intenties te storen en zo de pap te beschermen. Waarbij volgens mij het nut in de eerste plaats lag in de beweging, niet in de intentie.

Zoals u ondertussen begrepen zult hebben, heb ik nogal wat biddende gemeenschappen meegemaakt. Daarbij viel mij op, ook in de meer reformatorisch ingestelde gezinnen, dat de kinderen tijdens het gebed vaak met halfgeloken ogen zaten te kijken, waar de brok zat, waarop zij zich bij voorkeur zouden gaan storten op het ogenblik dat door het amen de aanval vrij werd gegeven. Voor die kinderen had dit bidden dus eigenlijk geen enkele zin en ik dacht, dat zeer veel wat men bidden noemt, eveneens zinloos is. Zeker, er is een God, dat weet ik wel. Hij is zelfs een heel goede God, want anders had hij ons waarschijnlijk al lang opgeruimd.

Maar ik kan mij niet voorstellen dat deze goede God op zijn troon klaar zit als een soort supersinterklaas om onze verlanglijstjes aan te horen. Ik heb het gevoel dat God liefde is en rechtvaardigheid. Maar rechtvaardigheid en liefde tezamen maken het volgens mij praktisch onmogelijk dat je met goed gevolg kunt bidden: Lieve god, ik zit zo krap in de centen, maak a.u.b. dat ik een extraatje krijg.... Want als God het je dan geeft, is Hij daarmee weer onrechtvaardig tegenover een ander, die het mogelijk nog veel harder nodig heeft, maar niets zou krijgen omdat hij het niet tijdig aangevraagd heeft.... Het bedelgebed lijkt mij in wezen onvruchtbaar tegenover God, en voor de mens ten hoogste vruchtbaar omdat hij zich instelt op een verkrijging of ontwikkeling die voor hemzelf belangrijk is, en zo daardoor mogelijk met behulp van de geest - wij doen in dergelijke gevallen ook wel eens wat - iets in de juiste richting verder gaat.

Het beste gebed dat ik ken is het erkennen van zin en schoonheid. Ik wil niet sentimenteel of religieus en vroom uit de hoek gaan komen. Bovendien, om uit de hoek te komen zou ik mij daar eerst door iemand in hebben moeten laten dringen en dat past niet erg bij mijn aard. Maar wanneer ik zo 's morgens wel uitkeek over het land, met een boomgaard in de verte, een weg, een slootje en een reiger die aan kwam wieken om zich een ontbijt te vangen, dan zei ik wel eens bij mijzelf: Goede God, wat heb je de wereld verrekt mooi gemaakt. Ik weet wel dat wij er veel aan verpesten God, maar het is toch fantastisch.... Dat is nu niet bepaald een officieel gebed, dat weet ik wel. Maar is dit eigenlijk niet het echte bidden, het erkennen van een levende kracht, die in de schoonheid tot uiting komt? Ik geloof dan ook dat bidden altijd zin zal hebben voor jou, zodra het voor je een verbondenheid betekent met het oneindige. Het moet geen sleur zijn en je moet weten wat je zegt.

Ik heb u zo even, ten detrimente van de stembanden, die ik even mag gebruiken, een paar voorbeelden gegeven van wat men wel eens bidden noemt. Dat zegt mij niet veel en wanneer ik de traag slepende gezangen hoor, waarmee men in kerken schijnbaar aarzelend God lof tracht toe te wuiven - en dergelijke gezangen komen dan veelal vooral uit kerken vol zware, zwartgekousde mensen die voor hun zielenheil komen kluisteren naar de verdoemenis, die anderen wacht - zo krijg ik het gevoel dat God zich de oren dichtstopt en denkt: Brul maar raak...

Ik kan de op zich vaak zeer schone en eenvoudige cantus van het gregoriaans ongetwijfeld appreciëren. Maar zou God ons nu beter verstaan - zingend - wanneer wij dit op een andere wijze doen? Moet dat dan zo? Als gebed meen ik niet dat iets dergelijks enig verschil maakt. Wanneer je eenmaal de harmonie van de sferen hoort, is zo iets toch niet meer dan het krassen van een gedachte... Dat is voor de mensen. De gezangen, de formaliteiten, de gebaren zijn vaak iets wat een mens nodig heeft om zich dicht bij zijn God te voelen. Wanneer de mens ergens werkelijk kan bidden, spreekt en zingt hij niet tegen een verre God en probeert hij niet met fraaie klanken God naar zich toe te lokken, op dezelfde wijze als de duivenmelker staat te roekoeën. Dan immers leeft de mens de aanwezigheid van God, dan praat hij mogelijk met God op een wijze die anderen niet meer als bidden kunnen beschouwen en doet hij dingen alleen maar, omdat hij het gevoel heeft, dat een grote kracht dit van hem wil en hem dit mogelijk maakt. Kijk, dat is volgens mij de mens die werkelijk bidt en vooral dit bidden heeft volgens mij werkelijk zin en nut.

Nu hoop ik maar dat ik niet enkelen uwer gekwetst heb door de herinneringen die ik zo even naar voren schoof, ofschoon het mij bekend is, dat je in Nederland moeilijk vijf woorden kunt zeggen, zonder vier mensen te kwetsen.... Voor mij was uw onderwerpje in wezen alleen een aanleiding om te trachten u duidelijk te maken dat volgens mij werkelijk bidden niet bestaat uit een spreken tot God, maar uit een leven met God. Eerst wanneer je dit verschil begrijpt, krijgt de vraag of bidden zin heeft, betekenis. Wanneer het om woordgebeden gaat, schijnt het mij soms toe dat de mensen denken: Gebed is een geestelijk korset, waarmee ik mijn uitgezakte moraal weer wat in de vorm kan persen. Dat lukt meestal niet, want een dergelijk korset draag je maar bij een enkele gelegenheid.

Een mens is in zich geboren tot de vrijheid van zijn leven. Een vrijheid, beperkt door kosmische wetten en de krachten, die in de mens zelf kunnen leven. Er is geen mens die precies weet, hoeveel geestelijke krachten er steeds rond hem zijn. Als mens voel je mogelijk zo nu en dan eens vaag een aanwezigheid aan, maar daar blijft het meestal wel bij. Maar wanneer je beseft, dat de oerkracht in duizenderlei vorm in, met en rond je is, dan vind je de essentie van leven. Dan weet u ook, waarom ik, mogelijk wel wat wreed, de draak heb gestoken met allerlei wonderlijke geluiden die de mensen in mijn dagen bidden noemden.

Werkelijk bidden is leven met God, je bewustzijn van de kracht, die met, rond je en in je is. Dat je dat eens tegen jezelf zegt, dat je je reactie eens voor een ogenblik a.h.w. stelt op een vraag of antwoord tegenover die kracht, is goed. Een mens moet zijn gedachten nu eenmaal kunnen vormen en dat lukt hem soms eerst wanneer hij gedwongen is dezen uit te spreken. Dat is voor hem nodig om werkelijk te beseffen, hoe hij denkt en voelt. Dan weet niet daardoor God, hoe de mens zich voelt, dat weet Hij toch wel, maar de mens wordt zich daardoor mogelijk wat meer bewust van de wijze waarop hij zichzelf tegenover God voelt. Dat lijkt mij dan toch wel een heel zinvol en belangrijk iets.

Hebt u commentaar?

Vraag: Onverstaanbaar ... omdat er geen andere uitweg is?

Antwoord: Soms wel, soms wel. Maar vergeet niet dat in dit geval God vaak beschouwd wordt als een soort vader en moederlijke rampendienst.

Een collega van mij vertelt op dergelijke vragen nog steeds een mopje over een matroos die van de bramzaling viel. Toen deze naar beneden bliksemde, riep hij uit: God help mij. En zie, het bijbeltje, dat hij in zijn achterzak droeg, ving zich op, op de bramratop; zodra de matroos voelde dat hij weer houvast had, riep hij naar boven: Laat maar, het is niet meer nodig!

Dit langgebaarde verhaal drukt echter wel iets uit, dat ik bij dergelijke vragen ook persoonlijk voel: Wij kunnen ons natuurlijk beroepen op de krachten die rond ons zijn, op God ook. Maar ik ben bang dat wij een dergelijk geval, bij zeer hoge nood, dit meer instinctief doen in een pogen hogere instanties voor ons lot te interesseren, terwijl wij maar heel zelden zullen begrijpen hoe deze krachten ingrijpen, onze harmonie veranderen en daardoor de ontwikkeling van ons lot eveneens wijzigen.

Wanneer u in doodsnood bent en intens bidt, verandert u iets aan uzelf. Soms betekent dit een verandering van uw lot, soms van uw beleven. Altijd verandert er iets. Maar dat moet je beseffen. Voor een mens in doodsnood lijkt mij, ondanks alle gewoontegebaren e.d. dit uiteindelijk toch wel nuttig, ofschoon het resultaat zelden beantwoordt aan de verwachtingen en bovendien de mens geneigd is een eventueel ingrijpen eerder aan het toeval of aan eigen kunnen toe te schrijven, dan aan God.

Reactie: Dat God beloven in een bepaalde omstandigheid de tuin van de buurman om te spitten, lijkt mij ruilhandel en onwaardig.

Antwoord: In uw tijd schijnt het anders te zijn, maar in mijn tijd werden de mensen nog opgevoed met het inzicht, dat voor iets ook wat hoort.

Wanneer wij menen dat de kosmos ons harmonische krachten geeft, zo meen ik, dat wij daar iets tegenover mogen stellen. U hebt gelijk, het lijkt wat op een handel en edel is het niet. Maar daarom ging het mij dan ook niet. Het ging mij er om dat vele mensen die iets ontvangen, vergeten, daar iets voor of mede te doen. Zij hebben wat zij hebben willen, en aan een verplichting denken zij hoogstens als een noodzaak tot kosmische afbetaling, die wel eens een keer voldaan wordt, wanneer zij tijd en zin zullen hebben. Anderen worden echter door het gevoel dat God hun bede hoort, juist gestimuleerd. Daarom wees ik er op, dat hij spitte in het besef dat God met hem was en dat door dit gevoel elke steek met de spade een halleluja werd, een werkelijke lofzang.

Waarop ik liet volgen: dat is dan het werkelijke bidden - of iets van die strekking. Waaruit blijkt, dat ik de poging tot ruilhandel met de oneindigheid althans voor mijzelf niet als een werkelijk gebed beschouw.

Reactie: Nog eer gij er om bidt, is u alles gegeven....

Antwoord: Dat is waar, maar daarmee heb je het nog niet. De moeilijkheid is dat wij, mits wij harmonisch zijn met de kosmos, op elk terrein harmonisch zullen zijn en zo geen behoefte zullen kennen. Maar voor je tot die harmonie komt, duurt het wel even.

Maar hiermee komen wij op een geheel ander terrein. Indien ik bv. gezondheid wil en deze besef als deel van een kosmische harmonie, zo ben ik gezond, want de harmonie is in en rond mij altijd aanwezig.

Misschien word je je door de bede eerst van bewust dat deze mogelijkheid bestaat. Vraag en u zal gegeven worden en klopt en u zal worden opengedaan. Vragen vereist besef, kloppen kennis van de poort. Daarom zijn deze uitspraken juist voor degenen die werkelijk weten te vragen en te kloppen. Wat maar een klein aantal is.

Maar ik moet eindigen.

Goedenavond. d.d. 28 september 1973